

måtte have tilskud hjemmefra, ydede Bremen-Verden nu et betragteligt bidrag til den svenske krigsfinansiering.

Hertugdømmerne lod sig imidlertid ikke uden videre regere hverken fra Stockholm eller fra Karl Gustavs hovedkvarter, og bedre end de protesterende stænder varetog i virkeligheden, som forf. påviser, lokalregeringen i Stade skatteborgernes interesse.

Medens første halvdel af den periode værket omfatter rummer adskillig dramatik, må sidste halvdel nødvendigvis forekomme noget mattere. Den svenske formynderregering havde hverken evne eller vilje til at fortsætte i Karl Gustavs spor, og dens finansielle program med hærindskrænkning og gældssanering kunne ikke vække uvilje i Bremen-Verden. Skatterne, over hvilke klagerne fra befolkningen og lokalregeringen synes at have været overdrevne, indgik fortsat præcist, og skatteevnen er næppe blevet udnyttet fuldt ud. Det er betegnende, at medens den militære execution for alvor kom i brug i Danmark på denne tid (via den kongelige del af hertugdømmerne) kunne man i Bremen-Verden lade den hvile. Det påpeges også, at Stockholmregeringen tilsyneladende veg tilbage for en forhøjelse af den ordinære kontribution. Pengeøkonomien fastholdtes fortsat, og ydelserne til den svenske hær var stadig betragtelige, idet dog gælden øgedes under kriserne i slutningen af 1660erne og begyndelsen af 1670erne. Imidlertid respekteredes efter 1663 stændernes bevillingsret, og forf. konkluderer, at hertugdømmerne i tiden 1663-1675 er at regne blandt de stænderstyrede tyske lande.

K.-R. Böhmes store og indholdsrige, men noget uoverskuelige og ikke helt let tilgængelige værk er selvfølgelig af størst interesse for bremisk og svensk specialhistorie, men også den der i almindelighed beskæftiger sig med denne periode kan have nytte af bogen. Ganske vist må der på grund af Bremen-Verdens særlige stilling som svensk lydland udvises stor forsigtighed ved sammenligninger med tilstande andetsteds. Men der kan fremhæves værdifulde enkeltheder som betænkningerne om forholdet mellem beskatningsformerne og bøndernes kreaturhold (s. 126) eller det bidrag til ønehandelens historie, der leveres på grundlag af svensk materiale (s. 44), hvorved visse af H. Wieses samtidigt givne oplysninger bliver diskutabile (H. Wiese und J. Böls: Rinderhandel und Rinderhaltung vom 15. bis zum 19. Jahrhundert. Quellen und Forschungen zur Agrargeschichte, Bd. XIV, Stuttgart 1966, s. 122). Meget interessant er også fra et almindeligt synspunkt skildringen af forholdet mellem Karl Gustav og Königsmarck, den suspecte men uundværlige, svingende fra kongelig vrede over at embedsmænd aflagde ed til ham til en mere forsonlig holdning, da det viste sig ønskeligt at optage lån.

JOHAN JØRGENSEN

ALF ERLANDSSON: Skånska Generalguvernementet 1658-1693 och dess arkiv. Förvaltnings- och arkivhistoriska undersökningar. Bibliotheca Historica Lundensis XVIII. Lund, Gleerup, 1967. 290 s. 30 sv. kr.

Den efterhånden meget omfattende litteratur om Skåne i 17. århundrede har med arkivar ved landsarkivet i Lund Alf Erlandssons disputats fået en værdis-

fuld forøgelse. Indledningsvis skildres de ældre svenske generalguvernementer i Balticum og i Halland; grænseegne og erobrede områder, hvor administrationens leder også havde militære beføjelser. Første hovedafsnit bringer forvaltningshistorien. Grundlæggelsesperioden 1658–1660 var højst urolig med krigen lige uden for døren, obstruktion fra den danskorienterede lokaladministration (ridefogderne) og ubehændighed fra svensk med pålæg af »lilla tullen« på skatteydelse, som præsteredes i naturalier og således belastedes med en ekstraskat. I 1660'erne, som også i Sverige var »dagen derpå«, gik generalguvernørembedet lidt efter lidt i forfald. Den altid bortrejste Gustaf Banér var ikke mand for at gøre dets existensberettigelse indlysende, visse huller i arkivet, som siden omtales (s. 226), virker desuden betænkelige, og i tiden 1670–1675 var embedet simpelt hen nedlagt. Skånske krig og den følgende forsvenskingskampagne nødvendiggjorde imidlertid en genoprettelse, og denne anden periode begyndte lige så dramatisk som den første. Den nye generalguvernør Fabian v. Fersen faldt på sin post under forsvaret af Malmø, og hans efterfølger Johan Gyllenstierna døde uventet ganske kort efter sin udnævnelse. Det er interessant at se, hvorledes den næste generalguvernør Rutger v. Ascheberg kunne stille sine betingelser for at overtage posten; under hans lange virke stabiliseredes forholdene omsider så meget, at embedet kunne nedlægges ved hans død 1693.

Bogen giver en indgående skildring af administrationens forskellige led. Den er forsynet med en embedsstat og en ekstrakt af registraturen over de pågældende embedsarkiver (kancelliets, bogholderiets, kommandantens) samt – selvfølgelig – et personregister, der forøger dens håndbogsværdi. Forfatteren er grundig og forsigtig og giver ikke kritikken mange holdepunkter. Måske kan det siges, at vurderingen af Adolf Johans virksomhed (s. 25) ikke er tilstrækkeligt underbygget, og man kan finde, at omtalen (s. 92) af overkommandanten er for knap. Langt hyppigere glæder man sig over gode og interessante iagttagelser som instruxernes konfrontation med praxis (s. 146 og s. 207), bemærkningerne om ansvarlighed for regnskaber (s. 64, 84 og 91), undersøgelsen af fogdernes rekrutteringsforhold og kvalifikationer (et tilfælde af analfabetisme er fremdraget s. 171) eller redegørelsen for de mere fremtrædende embedsmænds karriere.

Også bogens andet, lidt mere specielle afsnit om arkivets historie rummer adskilligt af interesse, således kapitlerne om kancellivaner, om jordebøger og om tingbøger og endelig det lige så korte som vigtige afsnit om de tab, arkivet har lidt i tidens løb.

Alf Erlandssons bog er selvfølgelig først og fremmest et stykke Skåneshistorie, men den har tillige betydelig værdi for den der interesserer sig for administrationshistorie i almindelighed.

JOHAN JØRGENSEN

PEDER HANSEN RESEN: Atlas Danicus. Århus stift. Tekst og oversættelse med tilhørende illustrationer ved HELGE SØGAARD. Udgivet af Aarhus byhistoriske Udvalg. Universitetsforlaget i Aarhus 1967. 160 s. 27 plancher. 32 kr.

I tiden fra 1925 til 1935 lykkedes det Johs. Knudsen og senere Chr. Behrend og Gunnar Knudsen at få udgivet en del af Peder Hansen Resens Atlas Danicus